

Copie.

*Acta des particulieren synodi der kercken
van Suytholland, ghehouden binnen der stede
Schiedam, beginnende den XXVII August.
anno 1602.*

Nae aenroepinghe des goddelycken naems syn vercoren tot praesidem
der vergaederinge ARNOLDUS CORNELII, assessorem FRANCISCUS LANSBERGIUS,
tot scribam NATHANAEL MARLANDUS.

Persoinen, met behoirlycke credentie op den synodum verschenen, syn
geweest:

Wt den classe van Dordrecht:

JOHANNES BECIUS,	}	predicanten tot	{	Dordrecht,
LUCAS VERHAGHEN,				Breda,
JOHANNES EPISCOPIUS,				Geertruydenberch,
JAN DE BRAEMMAECKER, ouderlingh tot Dordrecht.				

Wt den classe van Delff:

ARNOLDUS CORNELII,	}	predicanten tot	{	Delff,
CORNELIUS JOHANNIS,				Ketel,
ARNOLDUS NICOLAI,				Noortdorp,
GERARDIUS NICOLAI, ouderlingh tot Delff.				

Wt den classe van Leyden:

THOMAS SPRANCKHUSIUS,	}	predicanten tot	{	Leyden,
GODOFRIDUS PALUDANUS,				Warmond,
ESAIAS GALLUS,				Boscop,
PAULUS STOCHIUS, ouderlingh tot Leyden.				

Wt den classe van der Goude:

HERBOLDUS THOMBERGIUS,	}	predicant tot	{	Goude,
THOMAS BRUSCHEMIUS,				Ouderkerck,
ANTHONIUS JOHANNIS,				Crimpem,
ADRIAEN DE VISSCHER, ouderlingh tot Oudewater.				

Wt den classe van Schieland:

FRANCISCUS LANSBERGIUS,	}	predicant tot	{	Rotterdam,
NATHANAEL MARLANDUS,				Schiedam,
HENDRICUS SWALMIUS,				Rhoon,
PIETER JANSZ LIS, ouderlingh van Schiedam.				

Wt den classe van Gorrichum :

JODOCUS GESTRANUS,	}	predicant tot	{	Gorrichum,
CORNELIUS MARTINI,				Heusden,
GEDEON SONNEVELDIUS,				Worchum,

ADAM SERVAESZEN, ouderlingh tot Gorrichum.

Wt den classe van den Briel :

NICOLAUS DAMMIUS,	}	predicant tot	{	in den Briel,
NICOLAUS TYCKMAECKER,				Geervliet,
ARNOLDUS TIMMERMAN,				Nieuwetonghe,

WILLEM HENDRICHSSZ COESVELT, ouderlingh in den Briel. ¹⁾

Wt den classe van den Haghe :

PETRUS EVERARDI,	}	predicant tot	{	Haeghe,
JACOBUS CORNELII,				Losduynen,
NICOLAUS QUIRINI,				Monster,

JAN CORNELISZEN, ouderlingh in den Haeghe.

Wt den classe van Woerden :

PETRUS BRICQINGI,	}	predicant tot	{	Woerden,
LUCAS JOHANNIS,				Waddinxveen,
JOACHIMUS HORSTIUS,				Alphen,

MATTHAEUS DE RYCK, ouderlingh tot Woerden.

Syn oock op de vergaeringe verschenen de eedele, hoochgeleerde heeren mynheer Mr. ROMBOUT HOGERBEETZ, raed ordinaris in den Hooghden Rade, ende Mr. NICOLAES CROMHOLT, raed ordinaris in den Hove van Holland, by mynheeren de Gecommitteerde Raeden van de Staten van Holland ende West-Vriesland tot den synodum gesonden.

Ghelyck oock mede met behoorlicke credentien syn gecompareert HENRICUS COCHLAEUS wt den naem des synodi van Gelderland, ende WERNERUS HELMICHIVS met JOHANNE MATHISIO wt laste ende in den naem des Noort-hollandtschen synodi, item JOANNES ACRONIUS met HENRICO HUBINGIO van wegen die van Groeningen ende de Ommelanden, om de vergaeringe met raed ende advis te assisteren, achtervolgende de resolutie van de onderlinghe correspondentie met de naegebuurden synoden.

Nae gedaene vermaninghe door GODEFRIDUM PALUDANUM, dienaer tot Waermond, wt 1 Pet. 5 vers 2 ende 3 is voort eerste by de hand genomen de

---

¹⁾ „Willem — Briel” ontbr. in L.

Resumptie van de acten des voorleden synodi.

Art. 1.

Nationalis synodus. ¹⁾ — Ten eersten aengaende den nationalem synodum (art. 1) hebben de gedeputeerde des synodi rappoort gedaen van het goet debvoir int vervorderen desselven soo by syn Excellentie selver als by den heeren Staten Generael. Maer alsoe de saecke alsnoch tot geenen finaelen effecte gebracht is (niettegenstaende dat syn Excellencie belooft heeft de goede hand daeraen te houden, gelyck men verstaet, dat hy oock tselfde dadelick gedaen heeft soo by de Staten Generael als int bysonder by die van Wtrecht), so syn de gedeputeerde des synodi alsnoch belast int voorgaende vlytelick aen te houden neffens andere gedeputeerde wt de Vereenichde Provincien (die sy ter eerster dachvaert de heeren Staten Generael tot dien eynde sullen beschryven) om dit gewenscht ende nodich versoek met gemeender hand eenmaels tot goeden effecte te brengen.

Art. 2.

Leegherdinst. — Belangende den legherdinst (art. 2) is goetgevonden te blyven by den gewoonlicke voet om nae voorgaende lotinge over de steden by geburte den legher te besorgen, ten waere dat de heeren Staten geliefde andere ordre door ordinaerische dienaeren daerin te stellen, waerop alsdan regard van de synodo sal genomen werden. Ende sal gelet werden, dat die van Groeninghen tevreden syn haere beurte hierin neffens andere provincien mede waer te nemen, daertoe versocht synde. Ter occasie van twelcke de gedeputeerde van Noortholland volgende haeren last van de synodo hebben versocht eenighe verschooninghe int wtseynden van haer dienaers tot den legher om te meughen onstaen met een haerder predicanten tegen twee wt den Suythollantsche synodo, wt oorsaecke van de weynicheyt haerder classen ende predicanten in regard van de Suythollantsche kercken. Ende is haere E. ter antwoorde ghegeven, dat de vergaedinghe henlieden bid om redenen te willen supersederen so om andere provincien niet gaende te maecken, dewelcke even hetselfde mochten causeren, als oock omdat de kercken van Suytholland niet alleen gelycken last met die van Noortholland in den legher draghen, maer oock daerbenneffens wt het midden van haer JOANNEM WTENBOGAERT genoeg ordinaerie hebben in den legherdienst.

Art. 3.

Homade. — Nopende de kercke van Homade (art. 3), also de synodus verstaet, dat se alsnoch sonder dienst ende predicant is, sullen de gedeputeerde des synodi met alle vliticheyt arbeyden, dat de voorseyde plaetse sonder langher vuytstel met eenen ordinaren dienaer ende onderhoud dessel-

¹⁾ De marg. ontbr. in L.

ven versorgt werde. Ende syn gebeden geweest de heeren commissarisen in desen aen de heere VAN POELGEEST, ende daert noodich syn sal, voorder de goede hand te houden, twelck haere E. oock belooft hebben.

Art. 4.

GILLIS VAN COUWENBERGH. — De gedeputeerde des synodi hebben volgende haeren last mynvroutwe VAN SONSVELT aengesproocken om GILLIS VAN COUWENBERGH wt haere jurisdictie te weeren, dewelcke oock tot dien eynde aen haren casteleyn heeft geschreven. Maer want men verstaet, dat hy vast aldaer blyft ende (onaengesien verscheyden vermaninghen aen hem gedaen tot affstant van syn onordentlick leeren ende onstichtelick leven) evenwel moetwillich voortvaert, so heeft de synodus de kercke van Geertruidenbergh belast met der excommunicatie tegens hem te procederen nae ordre der kercke, ende dat deselfde, aldaer gedaen synde, oock binnen der stad van Heusden opentlick van den predickstoel affgecondight werde volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. 4.

Art. 5.

ADAMUS BILLICHII. — In de saecke ADAMI BILLICHII (art. 5) is besloten, dat so haest als door goede getuigenisse syns classis der kercken alhier van syn remis ende lantwinninghe sal blycken gelyck oock van de suiverheyty synder leere ende godsalicheyty syns levens, dat men alsdan (volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. dicto) syne schultbekentnisse tot Montfoord, Gravesande ende Wieringhe sal afflesen om also tot wechninghe der gegevender ergernissen syne waere bekeeringhe der gemeente bekent te maecken.

Art. 6.

Catechismus ter Goude. — Roerende het leeren des Catechismi binnen der Goude (art. 6), alsoo daer noch weynich apparentie is om tselve voor desen in te voeren, so blyven de gedeputeerde belast om daertoe met alle gevoeghlicke middelen te arbeyden, ende sullen haer middelertyt de dienaeren des woorts aldaer vermaent houden de substantie, styl ende woorden des Catechismi in haere predicatien ende particuliere verclaringen over het Symbolum Apostolicum, instellinge der sacramenten doops ende avontmaels, thien geboden ende het gebedt des Heeren soo nae wt te drucken, alst hen mogelick sal wesen, om alle oorsake van quade naesprake te ontgaen ende haere conformiteyty in den grond der leere met andere dienaeren der Gereformeerde kercke deshalven te claerder te bethoonen.

Art. 7.

Houwelickse ordonnantie. — Wat aengaet den 7 ende 32 art. van een geauthorizeerde houwelicksche ordonnantie te becomen is geresolveert, dat de gedeputeerde alsnoch daertoe by den heeren Staten sullen aenhouden.

Ende syn deshalven de heeren commissarisen gebeden geworden de goede hand henlieden te bieden, te meer omdat de abusen ende clachten dage-licks langhs so meer toenemen.

Art. 8.

Bursen tot Leyden. — Belangende den 8 art. van de bursen tot Leyden (dat is eenighe behulpmiddelen voor den studenten buyten tcollegie te bekommen), is goetgevonden, voort eerst dat de dienaren des woorts int particulier by haere magistraten sullen arbeyden, dat by affstervinghe van eenighe conventualen ofte geestelicke personen (die sy jaerlicks onderhoud geven wt de geestelycke goederen) eenighe penninghen tot verval van de voorgeroerde buersen gedestineert wierden, insgelycks dat de predicanten de lieden van state vermanen, dat se tsy by forme van testamente ofte andersints haere goetwillicheynt in desen wt haere middelen aen den studenten willen bethoonen.

Art. 9.

Schoolmeester tot Everdinghen. — De synodus, verstaende dat den schoolmeester tot Everdinghen sonder wettelicke vocatie ende admissie het predickamt aldaer bedient, heeft den classe van Gorrichum belast haer deshalven naerder t'informeren mitsgaeders de gelegentheynt van dien den gedeputeerden over te schryven, ten eynde hy van de classe mit hulpe der gedeputeerden (int voorverhaelde schuldich bevonden synde) geweert werde, mits dat in de plaetse aldaer, alsoock tot Sydervelt, eenen anderen bequamen dienaer met autoriteyt van syn Gen. VAN CULENBURGH gestelt werde, alles wtwysende de 9^e art. des voorgaende synodi.

Art. 10.

Dienaren int graeffschap van Buyren. — Nopende de dienaren des woordts int graeffschap van Buyren, dewyle syne Gen. VAN HOHENLO alsooch swaricheyt maeckt om deselve te laten verschynen op den classe van Gorrichum buyten syne juridictie, is goetgevonden, dat de gedeputeerde ende classe alsooch met alle gevoechlicke middelen sullen arbeyden om syne Gen. de voorgemelde swaricheyt te benemen, ende dat daerentusschen de classis van Gorrichum in de kercken, sorterende ondert graeffschap van Buyren, so dickwils haere classicaele byeencomsten sal leggen, alst haer eenichsins sal doenlick weesen, om alsoe by provisie te beeter eenicheyt ende goede correspondentie met d'voorsz. kercken ende dienaren te houden.

Art. 11.

Correspondentie met de nagebuyrde provincien. — Roerende den 10 art., van de correspondentie met de kercken van de naegebuyrde provincien, is beslooten, dat men alsooch daerin sal voortgaen niettegenstaende eenighe provincien (als die van Overysel ende Vriesland) overmits de groote oncosten

daerin wat swaricheyts maken ende tot dien eynde eenen anderen voet voortslaen, denwelcken men wt den naem deses synodi nochmaels sal noodighen tot het wtsenden haerder gedeputeerden. Ende so sy daerthoe nijet en conen verstaen, sal men hen voordraghen, off het hen niettemin soude gelieven de onse op haere synodale vergaederighen te ontfanghen, gelyck men oock dien van Groeninghen by missive sal bedancken, dat se niet alleene onsen deputatum ontfangen ende tot haere byeencompste toegelaten maer oock haere gedeputeerde op desen tegenwoordigen synodum gesonden hebben, biddende daerbeneffens, dattet haere E. gelieve in het begonnen goede werck voorts te willen continueren.

Art. 12.

Disordren in de overkwartieren. — Wat aengaet den 11 art. van de ongeregheden in de overkwartieren, heeft dese vergaderinghe met blyschap verstaen den redelycken welstant der kercken Christi aldaer. Maer want sy bericht is, datter noch veele disordren syn onder de predicanten int quatier van Drenten, soo heeft dese synodus den gedeputeerden van Groeninghen niettemin gebeden alle goede middelen te willen gebruycken, dienende tot vorder wechneminghe derselver disordren, soo by syn Gen. VAN NASSAU als oock den landraed van Drenten, gelyck zy alreede begonnen hebben. Tot vorderinghe van twelcken dese vergaederinge schryven sal aen den synodum van Overysel den gedeputeerden van Groeninghen hierin behulpelick te willen syn, te meer dewyl het quatier van Drenten (volgende de repartitie, voormaels by den generaelen synodum gedaen,) onder den synodo van Overysel resortceert, dese synodus t' allen tyden overbodich synde haere E. des versocht synde de goede hand te bieden.

Art. 13.

Examinatie der studenten, subsidie van den heeren Staten genietende. — Belangende d' examinatie der studenten, die eenich subsidie van den heeren Staten genieten (art. 12), belastet de synodus haere gedeputeerde deselve jaerlicxs waer te nemen, twelck zy bequamelick sullen doen, reysende op den classen (by occasie van examinatie ofte andere kerckelycke affairen), onder welcke sodanige studenten ter schoole leggen.

Art. 14.

Provisioneeelen dienst der studenten collegii ende opsicht op deselve. — Nopende den 13 ende 37 art. van de studenten theologiae in collegio, die haere studien ten goede eynde gebracht hebben, vindt de synodus alsnoch raedsaem, dat haere gedeputeerde wyders by den heeren Staten aenhouden om voor denselven te hebben seecker onderhoud, ten eynde sylieden eenen goeden tyt in den steden (neffens d'ordinaire dienaren provisioneelicken) geoeffent mitsgaders in de regeringe der kercke gestyleert mochten werden.

Ende also men verstaet, dat tselfde onderhoud voort eerste by den heeren Staten in dese commerlicke ende beswaerde tyden soo lichtelick niet en sal goebtineert werden, soe is goetgevonden, dat de predicanten in den steden, elck by haere magistraten sullen arbeiden om voor den heuren tvoorseyde onderhoud te wege te brengen.

Syn oock de gedeputeerde des synodi vorder gelastet om hen somwylen in den collegio te laten vinden ende het oogh te houden, dat onder andere de abusen ende speecien van lichtveerdicheyt soo in kleedinge als andersins by den studenten collegii geremedieert wierden, gelyck oock de predicanten in den steden opsicht sullen helpen nemen op de alumnos haerder steden, opdat alsoe den kercken benomen wierde twedersien tegen sodanige studenten, die de synodus alsnoch verstaet anderen (die niet gestudeert en hebben) in de bevordering tot den kerckendienst gepraefereert behooren te worden, mits dat se haer sowel door een behoorlicke wandeling als wetenschap sulcker bevordering weerdich bethoonen.

Art. 15.

Publycke oeffeninge der proponenten ende haer examen. — Roerende den 14 art., van de publycke oeffeningen der proponenten is goetgevonden, dat niemant tot deselve toegelaten werde sonder voorgaende prae-examen van leer ende leven by den classen, ofte in plaetse van desen te hebben testimonium theologiae facultatis, waerby de studiosus expresselick verclaert werde wt het prae-examen bequaem bevonden te syn tot sodanighe oeffeninghen; dat oock degeene, die also praeparatorie geexamineert syn, ten minsten ses weecken (ofte langer, soot van noode is, nae discretie der classen) geexerceert sullen werden, eer sy finalicken geexamineert ende tot den ordinaris dienst toegelaten werden. Ende sullen de classen gehouden syn de gedeputeerde des synodi ten minsten drie ofte vyer weecken te vooren te waerschouwen van de tyt des voorsz. examinis alsoock van de qualiteyt ende gelegentheyt dergeener, die geexamineert sullen worden.

Art. 16.

Translatie des bibles. — Aengaende den 15 art. van de translatie des bibels hebben ARNOLDUS CORNELII ende WERNERUS HELMICHUS, denwelcken twerck was opgeleyd, verclaert daerin wat begonnen te hebben maer niet soveel als sylieden selver wel gewenscht hadden, bysonder by gebreck van verlichtinge in haeren dienst ende onderhoud voor de predicanten, die men daerin gebruycken soude alsoock om andere gewichtighe oorsaccken meer, den synodo by hen voorghedreghen. Ende syn de voorgemelde broeders gebeden ende vermaent int aengevangen werck spoedichlick te willen voortvaeren, tot welcken eynde de gedeputeerde des synodi wederom gelast syn hunlieden vordelick ende behulpsaem te syn volgende de voor-

gaende resolutie des synodi. Ende want men verstont, dat by eenige particuliere personen twerck van translatie voorgenomen sy, is goetgevonden tselve geen voortganck te laeten hebben, vermaenende niet alleene alle classen hierop te willen letten, maer biddende oock de gedeputeerde van de andere synoden tselve oock by den haeren te verhinderen.

Art. 17.

Weeringhe van verscheyden abuisen. — Op het 16 ende 39 art. van de batementspelen ende pauselicke exercitien te weeren, item een goede school-ordeninghe ende formulier der huwelickscher solemnizaten, by den secretarisen gepleeght, te vercrygen, is bestemt, dat de gedeputeerde by den heeren Staten tselve alsnoch sullen vervolgen, lettende insonderheyt op de rhetoryckspeelen, in dewelcke d' insolentien ende onverdraegelicke abusen hoe langhs hoe meer vermenichvuldigen. Ende hebben de heeren commissarissen beloofd de goede handt daeraen te sullen houden.

Art. 18.

Wederlegginghe der Wederdooperen. — De vergaedinghe bericht synde van de gedeputeerde van Noortholland, dat JACOBUS ARMINIUS volgende tversouck des synodi (art. 17) vast doende was int beantwoorden der Wederdooperschen argumenten, heeft goetgevonden hem te bidden, dat hy met den eersten eenige particuliere tractaetgens ende stucken derselver wedderlegginge in den druck wil laten comen, opdat also de lieden, eenen voorsmaeck derselver geeregen hebbende, des te vieriger mochten syn om de reste te verwachten.

Art. 19.

CASPAR COOLHAES. — De synodus verstaen hebbende trappoort van haere gedeputeerden in de saecke CASPARI COOLHAES, dat hy niettegenstaende alle vermaninge, die hem noch sedert de leste synodale vergaedinge syn gedaen geweest, hertnecklicken persisteert niet alleene in syne afscheydinghe van het gehoor der predicatien maer oock in het schryven ende wtgeven van syne schandaleuse ende lasterlycke boeckskens tegens de gemeene kercken, heeft hoochnodich geacht (volgende de resolutie des voorgaende synodi, art. 22) tot der excommunicatie derselven te procederen, waertoe ARNOLDUS CORNELII, CASPARUS SWERINCKHUSIUS ende NICOLAUS DAMMIUS bestemt syn een formulier derselver excommunicatie te concipieren, daerin claerlick ende cortelick vervattet werden de redenen, die den synodum gedrongen hebben aldus tegens hem te handelen, mitsgaders des noot synde deselfde in openbaer schrift wt te geven. Sal oock tselfde formulier te vooren met den gedeputeerden van beyden den synoden Suyt- ende Noortholland gecommuniceert werden.

Art. 20.

JACOB JANS. VAN VELSEN. — De kercke van den Briel heeft gedoleert over het besluit des voorgaende synodi, art. 25, aengaende thuwelick tusschen JACOB JANSZ VAN VELSEN ende GODELIEVE BOGAERT, welck besluit de gedeputeerde derselver kercke verclaerden by haer niet naegecomen te syn, nopende het geven van de proclamatiën der voorschreven personen binnen haerer steden om redenen, die sy meenden daertoe te hebben, haer beclagende, dat sy deshalven by eenige beschuldicht werden. Ende begeerende ter occasie vant voorgaende te hebben tadvīs des synodi, wat haer te doen stont, wanneer haer eenighe huwelicken van bekenden David-Joristen met lidmaten der Gereformeerder kercke soude voorkomen, item hoe sy hen te draghen hadden int toelaten van de voormelde GODELIEVE tot den gebruycke des avontmaels, nademael zy geweygert hadde op alsulke conditiën toegelaten te werden, dat men voor de gemeente aldaer (int afflesen der namen van dengeenen, die van nieuws tsy by belydenisse ofte attestatie aencomen, nae gebruyck derselver kercken) van haere saecke eenich vermaen soude doen, is hen geantwoord aengaende teerste, dat syluiden dieshalven voor dese vergaedinghe niet aengeclaeght en syn, ende wat belanght tseggen van eenige particuliere personen buyten dese vergaedinghe, dat de synodus haer sulcks niet an en treckt. Maer nopende de huwelicken bovengeroerd oordeelt de synodus, dat daervan nu niet en staet te resolveren, maer dat hetselve tegen de naeste reyse onder andere pointen der beschryvinge mocht gestelt worden om in alle classen daerop rypelick gelet te mogen werden. De weijgeringhe van GODELIEVE voorschreven oordeelt de synodus niet redelick te zyn, verhoopende dat se door tusschenspreeken van haeren broeder haer sal laeten geseggen om niet vorder daerin te persisteren, waertoe dat haeren broeder versocht ende vermaent sal werden.

Art. 21.

Formulier des eeds. — Nopende het 34 art. van het eenpaerich formulier des eeds in rechten overal te houden is goetgevonden, alsoo seecker formulier dieshalven by den heeren Raden gebruyckt werd, dat de gedeputeerden des synodi by den heeren Staten sullen aenhouden, ten eynde by haere E. ordonnantie allen officieren ende wethouderen belastet worde tselve naer te volgen, alleenlick dat onnodich ende inpertinent geacht werden de laetste woorden int formulier bygevoecht: ende syn heylich evangelium.

Art. 22.

Vrygeesten. — Also CASPARUS SWERINCKHUSIUS met advis ende kennisse van de predicanten tot Rotterdam ende Dordrecht volgende het 42 art. des voorgaende synodi onder handen hadde seecker tractaet tegens HENDRICK NICLAES ende synen aenhanck, is goetgevonden, dat hy daerin sal

voortgaen om hetselve, by hem ten vollen gestelt synde, met advis der voornoemden predicanten mitsgaders oock der gedeputeerden des synodi door den druck te laeten vuytgaen. Sullen mede alle predicanten hen vermaent houden de boeckxens ende stucken, die se hebben ofte crygen connen van H. N., den voornoemden CASPARO toe te senden. De schriften, die de heere VAN ALDEGONDE tegen de vrygeesten in syn leven gestelt heeft, den gedeputeerden des synodi overgelevert synde, sullen D. F. GOMARO, professori theologiae, gecommuniceert werden, ten eynde het hem gelieve op het verzoek deses synodi deselve in ordre te brengen ende tot den druck bequaem te maecken.

Incidenten.

Art. 23.

Classicale vergaderinghe. — Ter oirsaecke vant aengeven der kercke van Schiedam aengaende degene, die trecht van keurstemmen mogen hebben in de classicale vergaderingen, heeft de synodus verclaert (dewyl daarvan claerlick werd gestatueert in synodum nationael van Dordrecht art. 27, van Middelburgh art. 30, van den Hage art. 38, volgende oock de antwoorden op de 15 part. quaest. des generalen synodi van Middelburgh voorsz., te weeten dat wt elke kercke een dienaar ende een ouderlingh met credentie gesonden sullen werden ende stemmen hebben op de classicale vergaedinghe, waerwt dan volght, dat de classis niet gehouden en sy meer personen mit stemmen toe te laeten), dat soodanige ordonnantie behoort gevolght te werden, hoewel meer andere dienaren ende ouderlinghen in de classe, daer sy onder sorteren, mede wel moghen verschynen nae luid der 13¹⁾ part. quaest. voorgemeld. Waerby doch dese vergaderinghe wyder verclaert als een saecke niet strydende tegen de voorsz. ordonnantie, dat het goet is, dat alle dienaers soveel doenlick is in de classen verschynen om in swaere saecken de kercke met goeden advis ende raed te helpen bouwen, alsoock dat den classe vrystaet by gemeene bewilliging ende so daer niemant tegen spreekt, meerder getal van dienaers ende ouderlingen wt een kercke keurstemmen toe te laten, so dickwils hen sulx oorbauer duncken sal, altoos de ooghe hebbende op de vrede ende meeste stichtinghe der gemeente.

Ende syn de gedeputeerde des synodi belastet ditselve den classis van Schieland thaerder eerster tsamencomste voor te dragen ende van alles rapport te doen.

Art. 24.

Disordre int drucken. — Also tot kennisse der vergaderinghe gecomen is,

---

¹⁾ „13” In H is terecht „13” in „15” veranderd.

dat hoe langer hoe meer boeckkens gedrukt ende gestroyt werden niet alleen tegens de suyvere leere maer oock tegen de goede regeringe ende ordonnantien, in sommige provincien opt stuck van de religie gemaect, so sal men niet alleen by den heeren Staten maer oock by de magistraten der steden int bysonder neerstich arbeijden ende aenhouden, dat sodanige disordre ende schadelicke licentie int drucken van allerley schriften geweert moghte werden, te meer dewyl men verstaet, dat de E. magistraet van Groeningen haer niet wel vergenoeght en houdt, verstaende dat in dese provincien gedooght werden verscheyden fameuse lasterschriften, tegen haere E. ordonnantien aengaende die conservatie van de suiverheyte der religie openbaerlick int licht wtgegeven.

Art. 25.

Formulier des doops voor bejaerde personen etc. — Is goetgevonden, dat de gedeputeerde van beyde de synoden sullen concipieren seecker formulier, twelck men gebruycken sal int doopen ende opnemen der bejaerden personen om daerin eenen eenparigen voet by alle predicanten gehouden te mogen werden, dat oock eenige redenen van deselven byeen sullen gestelt werden, waeromme dat ongedoopte personen nochte van den predicanten nochte van den magistraten niet en behooren getrouwt te werden, om tselve schrift den classen ende kercken, die sulcks versoecken, tot wapeninghe derselven mede te deelen.

Art. 26.

Commissie der gedeputeerden des synodi. — Op de vraghe, oft niet goet en waere, dat de commissie der gedeputeerden des synodi haer verder dan tot noch toe geschiet is wtstreckte, om namelick op alle voorvallende swaericheden in den kercken goede toesicht te nemen ende deselve opt spoedichste in haere eerste beginselen met den kercken ende classen te helpen remedieren, doende daervan rappoort op den naesten synodum des noot synde, item off niet raedsaem en waer, dat alle de classen jaerlicxs eens ten minsten van den oudtsten gedeputeerden des synodi besocht werden om daerdoor veele inconvenienten voor te comen, aengaende teerste tselfde is van de vergaedinge toegestemt (bysonder dewyle dat de heeren Staten tselfde oock in haere instructien, den gecommitteerden gegeven, ernstelick hadden gerecommandeerd), doch by provisie alleen voor dit jaer in conformiteyt van die van Noortholland, ende belangende het tweede is tselve wtgesteld tot den naesten synodum, tegen dewelcke dieshalven wtschryvinghe sal mogen gedaen werden.

Art. 27.

Doopen, trouwen, excommuniceren ondert cruys. — De synodus, gevraeght synde off men in den kercken ondert cruys de kinderen soude mogen doo-

pen sonder voorgaende predicatie, alleen voorlesende tformulier des doops, ende dat ter praesentie van de ouderlingen ende getuigen, item off een dienaar des woorts in de voorschreve kercken sonder voorgaende proclamatie (om tperickel te schouwen), alleen op de verclaeringe der personen ende getuigenisse der ouderlingen, in de presentie alleen van desen mach trouwen, item of men in de heymelicke gemeenten d'excommunicatie tegens hertneckige sondaers sal gebruycken, dan off men met de affhoudinge van den avontmael ende veelvoudige vermaningen sal tevreden syn om de gantsche gemeente in een merckelycke destructie niet te storten, heeft de vergaederinge geantwoort, dat se teerste ende tweede toestaet, ende wat belanght het leste, dat se tselve beveelt der discretie ende wyse beleydinghe der kercken.

Art. 28.

Jonghe predicanten ten platten lande. — Is oock voorgeslegen, oft niet geraden sy, dat jonghe predicanten ten platten lande ter weecke eenmaels ofte meermaels binnen den steden haeres classis de predicatien comen hooren, dat se oock ter maent eens ten minsten binnecomen ende selfs mede een predicatie, by gebeurte ofte daertoe versocht synde, doen, item oft niet nodich sy, dat deselve predicanten sich int houden des avontmaels, opnemen der litmaten ende voorts in de regieringe der kercke van andere oude naestgesetene dienaeren laten styleren om alle misslagen voor te comen. Is ter antwoord gegeven sulcx gantsch oorbaerlick ende proffytelick te weesen om voortaan onderhouden te werden, conform het doen van eenige classen.

Art. 29.

Van het avontmael te bedienen by den crancken. — Op de vraghe des Gelderschen synodi door haeren deputatum aengaende de bedieninge des h. avontmaels by den clinicos (ofte die langhe cranck te bedde gelegen hebben) is voor antwoord gegeven, sulcks niet geraden te wesen in openbaere ende vrye kercken, volgende de resolutie des nationalen synodi tot Middelhurch, quaest. 78. Maer want dese vrage comt wt den Cleefschen kruiskercken, alwaer men de vergaederinge om het avontmael te houden can leggen in de huysen van sodanighe crancken, so heeft haer dese vergaederinge geconformeert met de resolutie des Gelderschen synodi voornoemt, welverstaende dat men sulcke heymelicke byeenkomsten der kercken tot dien eynde niet en sal leggen buyten den gewoonlicken tyt van het houden des avontmaels.

Art. 30.

Antwoorde op het versoeck der gedeputeerden van Groeninghen. — Op het versoeck der gedeputeerden van Groeninghen wt den naem haers synodi,

dattet dese vergaedinghe ghelieve by den heeren Staten Generael te helpen aenhouden om te hebben ontslaginge ende vrydom van de groote lasten ende ongelden, daarmede de geestelycke goederen ende landen, den predicanten ten platten lande tot haer tractement toegeleyd, opt hoochste beswaert syn, waerdoor het geschiet, dat den predicanten van de huyr derselver niet veel over en schiet om haere familien eerlicken soot behoort voor te staen, heeft de vergaedinghe gheantwoord, dat die van Groeningen, haer voorgenomen request ende remonstrantie diesaengaende praesenterende, by de gedeputeerde deses synodi door alle mogelycke middelen geassisteert ende gevordert sullen werden. Op het ander versoek derselver gedeputeerden nopende het jus patronatus in haere quartieren, daerby dagelicx bevonden word, dat de kercken aldaer groote schade lyden overmits sodanige patroni sommige ongeregelde predicanten met onrecht voorstaen ende andere vroomme dienaers in haere jurisdictie niet willen admitteren, ten deele door haet van de religie, ten deele om haere eygenbaets wille, is hen aengedient, dat de synodus van Groeningen daervan haer beclach sal hebben te doen aen syn Gen. VAN NASSAU ende de heeren Staten van de voorschreve provincie om by autoriteyt derselver sulcke disordren, ist niet met den eersten, immers mettertyt gelyck in andere provincien gedaen werd, te remedieren.

Resolutie op de poincten der beschryvinghe.

Art. 31.

Profanatie der sabbathen etc. — Opt I point van de profanation der sabbath ende bededaghen door dansseryen ende dronckengelaghen oock by degene, diet beletten souden, item van de tsamenlopinge ter huyshoudinge voor de solemmizatie, oock drucken van allerley boecken tot nadeel beyde van religie ende de gemeene saecke des lands (waervan gehandelt is art. 24), item dat opt stuck van de schoolmeesters beeter ordre ghestelt ende de diaconien opgerecht mochten werden, twelck hier ende daer van de overheyd wert verhindert, is geadviseert, dat men noch met gedult de remedien van dien van den heeren Staten sal verwachten, doende hierentusschen een ygelyck tbeste by syne particuliere overheyd.

Art. 32.

Sauvegarden. — Opt II van de sauvegarden voor de predicanten in de Langestraet (waervan oock geroert is art. 21 des voorgaende synodi) is goetgevonden, dat de classen, hiervan gebreck hebbende, de gedeputeerden sullen aensprecken om tselfde by den heeren Staten te verworven, gelyck t'ander tyden meermaels hiervan gestatueert is.

Art. 33.

Maniere van verkiesinghe der gedeputeerden. — Nopende tIII, ofte niet goedt en waer, dat in de verkiesinge der gedeputeerden des synodi sowel dergener, die op andere synoden gesonden werden, als andersints de stemmen heymelick gegeven werden, heeft de synodus tselfde goetgevonden alsoo voortaan te geschieden, ende dat om de handelinghe te becorten elcke classis een stemme wtmaecken sal, altoos lettende op degene, die tot sulcken dienst bequaemst syn.

Art. 34.

Den examinandis text te geven. — Comform het IV is goetgevonden, dat dengeene, die tot het ministerium geexamineert sal werden, ses ofte acht daeghen te vooren seeckeren text gegeven werde om alsdan int verclaren van dyen syne bequaemheyt beter te mogen speuren, twelck sal geschieden van den classe.

Art. 35.

Huwelicksche proclamatiën. — Opt V, off de hooghe overicheyt niet en behoort ordre te stellen, dat allen dengenen, die huwelicksche geboden versoeken, wtrucketlick de verbintnisse van de belofte affgevraecht werde, sodat se haerenthalven niet en mogen terugghe keeren (waertegen men bevind, dat dagelick by d' een ende d' ander gedaen werd tot spot van de proclamatiën), heeft de synodus geantwoord, dat men hiervan by den heeren Staten sal aenhouden, opdat hetselfde mach geschieden.

Art. 36.

Ophoudinghe der proclamatiën. — Belangende tVI van de inhibitie ende ophoudinge der proclamatiën verstaet de synodus, dat deselfde van den dienaar op het bloot seggen ende versoeck van een particulier persoon niet en behoort te geschieden, maer dat sulcx eerst met goet bewys moet blycken, ten waere dat de oppositie quame van de commissarissen op de huwelicksche saecken, daer die syn, ofte van den magistraet ofte gerechten der plaetse, tot denwelcke den opposant des noot zynde respectivelyck sal mogen geweest worden.

Art. 37.

Persoin tot Oudewaeter. — Aengaende tVII van seecker persoin tot Oudewaeter, die hem van de gemeenschap der kercke affsondert ende waervan de kercke aldaer groote schade lyd, heeft de vergaederinge raedsaem gevonden te deputeren CASPARUM SWERINCKHUYSIUM ende PETRUM BRICQUIGNI om haer breeder op de saecke te informeren ende, so de persoin voorsz. (volgende tschryven van die van Oudewaeter) excommunicabel werd bevonden, dat men metter affsnydinge nae ordre der christelicker kereke tegens hem sal procederen.

Art. 38.

Allegatien des Catechismi. — Int VIII van den Catechismus met de texten op de cant, gelyck in den Pfaltz, te laten drucken, mitsgaders d' allegata wat beter t' onderscheyden vind de synodus geen swaricheyt, alleenlick dattet geschiede buyten costen des synodi.

Art. 39.

Het IX, van goede kennisse te draeghen ende opsicht te nemen op den studenten collegii, is affgedaen art. 14.

Art. 40.

Ongedoopte geen geboden geven, veel min te trouwen. — Op het X is goetgevonden by den heeren Staten te versoecken ordonnantie, waerby oock den magistraten verboden werde ongedoopte persoonen geboden te geven, veelmin deselve te trouwen, om redenen, die van den gedeputeerden (art. 25) sullen tsamengetrocken werden.

Art. 41.

Bescheyd van de 3 geboden voort trouwen. — Opt XI syn de dienaren vermaent geworden sulcke personen, dewelck in verscheyden plaetsen haere geboden hebben, niet te trouwen, tensy dat se bescheyt thonen, dat haere drie Sondaeghsche wtroepingen ter plaetsen, daer se mede syn wtgeroepen, gedaen syn sonder verhinderinge. Ende wat aengaet tgeven der proclamatiën in de weecke, sal generale ordre versocht werden by den heeren Staten.

Art. 42.

Het XII van de kereke van den Briel is affgedaen art. 20.

Art. 43.

Lutersche. — Roerende den voortganck der Luterschen (int XIII ende laetste) so tot Woerden als Oudewater ende elders meer, vind de synodus hoochnodich, dat de geïnteresseerde kercken, haere swaricheden ende clachten by geschrift gestelt hebbende, deselve den gedeputeerden des synodi sullen oversenden om wt denselven een levendich vertoogh, dienende tot remedie der saecke, den heeren Staten gedaen te mogen werden.

Art. 44.

Geexamineerde ende toegelatene tot den kerckendienst. — Tsedert den voorgaende synodum syn geexamineert ende tot den kerckendienst toegelaten ten overstaen van de gedeputeerden des synodi:

in den classe van Dordrecht: LAMBERTUS DE RYCK, studiosus collegii, beroepen op den Fynaerd;

in de classe van Delft: Mr. JAN LEENAERDSZ, beropen opt Ryckewoud;

in de classe van den Briel: GERSON PANELIUS, beropen tot Middelharnisch, item DAVID TIMMERMAN, beroepen in de Oudetonghe, beyde studenten collegii;

in den classe van Woerden: PHILIPPUS RULIUS Alcmariensis, studiosus theologiae, beropen tot Sevenhoven, item JOHANNES LYDIUS, beroepen tot Aerlanderveen, item NICOLAUS AB OTTEN, beropen tot Nieucoop;

tot Iselsteyn, ondert gebied van syn Gen. van HOHENLO, LAMBERTUS ARNOLDI VAN SCHOONHOVEN, beroepen tot Benschop in presentie van eenige naestgesetene dienaren.

Art. 45.

Visitatores classis syn voor dit jaer geordonneert: in den classe van Dordrecht JOANNES BECIUS ende HERMES CAELOSSE; van Delft JAN LOUWERISZ ende JAN BARENSSZ; van Leyden JAN JANSZ tot Leyderdorp ende MICHIEL JANSZ tot Voorschoten; van der Goude HERMANNUS HERBERTZ ende ADRIANUS VAN DEN BORN; van Schieland RUARDUS ACRONIUS ende CASPARUS SWERICKHUSIUS; van Gorrichum MATTHIAS SCHATZ ende HENRICUS SPOUDAES; van den Briel NICOLAUS DAMMIUS ende TOBIAS PYLARD; van den Haegh ROBERTUS DE RIDDER ende PETRUS EVERARDI; van Woerden CORNELIUS MARTINI ende GERARDUS BLOCHOVIUS.

Art. 46.

Gedeputeerde des synodi. — Tot ARNOLDUM CORNELII ende BERNHARDUM FAILLIE (dewelcke mits het vertreck BOCXHORNII gecontinueert is) syn vercoren tot gedeputeerden des synodi JOHANNES BECIUS ende NATHANAEL MARLANDUS.

Art. 47.

Gedeputeerde op de synoden van Gelderland, Noortholland, Groeninghen ende Overysel. — Om op den synodum van Gelderland te compareeren is gedeputeert ADRIANUS VAN DEN BORN;

op den synodum van Noortholland tot DANIELEM COLONIUM, LIBERTUS FRAXINUS;

op den synodum van Groeningherland CASPARUS SWERINCKHUSIUS;

op den synodum van Overysel by provisie PETRUS EVERARDI.

Art. 48.

De classis van Schieland sal de wtschryvinge doen des naestkomende synodi, twelek de vergaedinge verstaet wat vroeger, dan nu gebuert is, behoorende te geschieden. Ende sullen de vermaningen gedaen werden van eenen wt den classe van Schiland voor ende van eenen wt den classe van Gorrichum naer. De vermaninghe van HERBOLDO THOMBERGIO wt Act. 20 vers 28 gedaen synde, mitsgaders de gewoonlicke censure gehouden, is de vergaedinge met dancksegginge tot God gescheyden den laetsten

Augusti anno 1602. Ende was onderteykent: ARNOLDUS CORNELII, hujus synodi praeses, FRANCISCUS LANSBERGIUS, hujus synodi assessor, NATHANAEL MARLANDUS, scriba ejusdem.

NATHANAEL MARLANDUS, scriba v^t.
